

İSKENDER ÖZSOY

Bir puslu Haziran sabahı ‘Şair’, “1951’de bir denizde genç bir arkadaşla ölümün üstüne yürürken” son defa Romanya bayraklı Plekhnov şilebinin kılıcından İstanbul Boğazı’na baktığında, tarih 17 Haziran 1951’di. ‘Şair’in kaçtığı dört gün sonra duyuldu ve büyük kaçış Türkiye’nin gündemine 21 Haziran’da bomba gibi düştü.

Bu ay Nâzım Hikmet’in Sovyetler Birliği’ne kaçışının 51’inci yıldönümü.

Bugüne dek onun kaçışıyla ilgili hemen hemen her şey yazıldı, herkes konuştu, herkesin görüşü alındı.

Ancak o tarihten bu yana bir kişinin düşünceleri pek gündeme gelmedi, getirilmedi.

O kişi, Nâzım’a yürekten bağlı, onu ağabey gibi seven Kemal Tahir’di.

‘FİKİR BAZINDA AYRILIK’

1938’de, bugün hâlâ tartışılan bir yargılama sonucu Nâzım’la birlikte askeri isyana teşvik iddiasıyla 15 yıla mahkûm edilen Kemal Tahir ‘Şair’e dargın mıydı? Beyoğlu’nda oturduğu evde komşusu olan Türkiye Komünist Partisi’nin kurucu komite ve Merkez Komitesi üyelerinden Sarı Mustafa (Börklüce) aracılığıyla Nâzım’la tanışan, Nâzım sayesinde Bâbü’l-âli’ye adım atan ve ona, ellerinden öpecek kadar saygı duyan Kemal Tahir bu konuda ne düşünüyordu? Aralarında var olduğu söylenen kırgınlık kişisel

Kemal Tahir Kadıköy Şaşkınbakkal’daki evinde (solda). Sol sayfada ise bir hapisane hatırası: Nâzım, Piraye Hanım ve Kemal Tahir Çankırı Cezaevi’nin kapısı önünde. Kemal Tahir’in yakın arkadaşı Dr. Hulûsi Dosdoğru (sol sayfada, altta).

kırgınlık mıydı, yoksa Nâzım’ın kaçışı ve onun Türkiye Komünist Partisi’yle ilgisi konusunda mıydı?

Romancı Kemal Tahir’in hapisten çıktıktan sonraki ha-

yatının en yakın tanıklarından Dr. Hulûsi Dosdoğru, Türk edebiyatının iki dev adı arasındaki dostluğu şöyle anlatıyor:

“Kemal, Nâzım Hikmet’i

Kemal Tahir’le nasıl tanıştılar?

Dr. Hulûsi Dosdoğru, Kemal Tahir’le nasıl tanıştığını şöyle aktarıyor: “Kemal’den önce eşi Semiha ile tanıştım. Semiha, Türkiye’nin işçi önderlerinden Hüsamettin Özdoğru’nun kız kardeşiydi. Özdoğru ve ben 1946 komünist tevkifatında askeri mahkemede beraber yargılandık ve önce Harbiye Askeri Cezaevi’nde sonra da İstanbul Tevkifhanesi Cezaevi’nde yattık. Ben tevkifatta Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi Yönetim Kurulu’nda partinin lideri Dr. Şefik Hüsnü Değmer’in yardımcısıydım. Ayrıca sendika hareketinde görevliydim. Sendika gazetesini çıkarıyorduk.

O gazetede yazı yazıyordum ve Tütün İşçileri Sendikası başta olmak üzere, çeşitli sendikalarda işçi sağlığı konusunda bilgiler veriyordum. Bu davadan Hüsamettin üç yıl, ben bir yıl ceza yedim. Altı yıllık hekimken hapse girdim. Biz içerde yatarken, daha önce Sovyetler Birliği’nde Doğu Emekçilerinin Komünist Üniversitesi’nde (KUTV) okumuş olan Semiha ziyarete gelirdi. Bu nedenle Semiha’nın kim olduğunu öğrenmiştim. Ondan beni Kemal Tahir’le tanıştırmasını daha o zaman defalarca istemiştim. Onu şahsen tanımayı çok istiyordum. Ama Kemal Tahir’i hikâyeci, gazeteci olarak tanıyor ve yazdıklarını okuyordum. Onun solla, Nâzım Hikmet’le ilgisi olduğunu da öğrenmiştim. Kemal’le şahsen tanışmamız, çıktığı ilk günlerde oldu. Semiha’yla beraber o zaman çalıştığım muayenehaneye geldiler. Kemal içerde sıtma geçirmiş, başka rahatsızlıkları da vardı. Muayene ettim, tedavisini üstlendim.”

Kemal Tahir, eşi Semiha Hanım ve eşinin ağabeyi, Türkiye işçi hareketinin önderlerinden Hüsamettin Özdoğru ile. (Fotoğraf: Kemal Tahir Vakfı Arşivi)

Kemal Tahir (sağda), Çankırı Cezaevi'nde Nâzım Hikmet ve Hikmet Kıvılcımlı ile birlikte. Sağda sayfada üstte, Kemal Tahir birlikte mahkûm edildiği kardeşi Nuri Tahir'le Çorum Cezaevi'nde. Yıl 1947. Sağ sayfada alttaki fotoğrafta ise Nâzım ve Kemal Tahir, Çankırı Cezaevi'nin avlusunda.

çok, ama çok seviyordu. Nâzım'ı hep dostu, ağabeyi, ona iyi ve yeni şeyler öğreten iyi insan, büyük hümanist ve bü-

yük sosyalist olduğunu söyleyerek anardı. Ölene kadar da hep bunları söyledi. Onun ağzından Nâzım aleyhine olabi-

lecek tek bir kelime duymadım. Nâzım'dan da duymadım. Ayrıllıkları fikir bazındaydı. Bazı kötü niyetli kişilerin Kemal'i haksız çıkarmak için yaptıkları dedikodulara o hiç aldırmadı. Kemal Tahir'i Nâzım aleyhinde konuşmaya zorlayan düşman kampı zannedildiğinden güçlü bir kamptır. Buna rağmen o Nâzım'ı kötülemedi; aksine sonuna kadar onun insan ve hümanist taraflarını hep savundu, sanatçı tarafına, şair tarafına hayranı olduğunu ısrarla belirtti. "Nâzımcular"ın Kemal Tahir'e yaptığı kötülüğün büyüklüğü kolay kolay ortaya koyulamaz. Kemal, Şeyh Bedrettin hareketi konusunda farklı düşündükleri halde Nâzım'ın Şeyh Bedrettin Destanı'nı okurken gözlerinden yaşlar boşanırdı. Dinleyenlerin tüyleri diken diken olurdu."

Kemal Tahir'in çevresi, siyasi ilişkileri

Kemal Tahir (*altta*), Türkiye Komünist Partisi'ne (TKP) mesafeliydi. O, Nâzım'ın kurduğu muhalif TKP'de fikir babası olarak yer aldı ama daha çok eskilerle ilişkideydi. Meselâ Emine Alev ve kocası Hamdi Alev Şamilof'la görüşürdü. Kemal Tahir hapisten çıktıktan sonra doğrudan doğruya TKP'de yer almadı. Önce de yer almamıştı. Kemal Tahir hiçbir zaman

TKP'de yoktu. TKP üyesi olmamıştı. Kemal Tahir'in Türkiye İşçi Partisi hakkında neler düşündüğüne gelince: Kemal'in eşi Semiha, bir yandan ağabeyi Hüsamettin Özdoğu vasıtasıyla partiye bağlı, TKP'li; bir yandan da ilk eşi Kerim Sadi dolayısıyla solla bir takım münasebetleri var. Semiha'nın ayrıca illegal solla ağabeyi dolayısıyla ilişkisi var ve çevresi çok geniş. O bakımdan Kemal Tahir, Semiha dolayısıyla böyle bir muhitin içine girdi. Ancak hapisten çıktıktan sonra siyasi partilere uzak durdu. TİP'e de şüpheli bakardı. Çünkü Mehmet Ali Aybar'ı beğenmezdi. Aybar'ı burjuva karakterli olarak nitelendirirdi, 'İşçi sınıfının meselelerini, hele Türkiye gerçeklerini bilmediği için bu işleri beceremez' derdi. Bu nedenle TİP'ten hep uzak durdu."

KIRGINLIĞIN NEDENLERİ

Kemal Tahir'in canı gibi sevdiği 'Ağabeyim' diyerek asla toz kondurmadığı Nâzım Hikmet'e iki konuda çok kızdığını ve kırıldığını söyleyen Dr. Dosdoğru şunları dile getiriyor:

“Kemal, Nâzım’ın kaçacağından haberdar değildi. Onu asıl yaralayan da bu oldu. Kaçışın haber verilmemesi hafif bir kırgınlık sebebi bence. Nâzım’ın kaçış konusunda ondan gizli davranışları Kemal Tahir’de, canı gibi sevdiği, çok güvendiği ve ‘ağabeyim’ diye dilinden düşürmediği, her dakika andığı Nâzım’a karşı içinde bir kırgınlık doğmasına sebep oldu. Bana ‘Ben Nâzım’ı çok severim, hâlâ severim. Bende çok büyük emeği var. Ama bu hareketi beni çok yaraladı. Bunu yapmamalıydı’ demişti. Bir de Nâzım, afla serbest kaldıktan sonra, bir zamanlar çıkarıldığı Türkiye Komünist Partisi’ne Zeki Başımar vasıtasıyla ilgisini devam ettirdi. Kemal Tahir bunu anlayınca içi burkuldu. Kemal, ‘Nâzım daha önce bir daha partiye girmem diye söz verdiği halde niye bana haber vermiyor, beni niye aykırı tutuyor’ diye Nâzım’a kırıldı.”

POLİTİKA SORUNU

Türk edebiyatının iki dev adının fikir ayrılıklarının, Kemal Tahir’in, bir yazarın, şairin memleketin gerçek meselelerini ele alması gerekirken doğrudan doğruya politikanın içine girmesine taraftar olmasından kaynakladığını da belirten Dosdoğru, “Nâzım bir enternasyonal tutturmuştu. Kemal, onun bu konudaki ısrarına karşı ‘Nasyonsuz enternasyonal olmaz. Nasyonal yokken temeli nereye koyacağız da enternasyonale sıçrayacağız’ derdi” diyerek o günün tartışmalarına ışık tutuyor.

Kemal Tahir’in 1938 yılındaki yargılanmasının ve mahkumiyetinin adil olmadığını savunan Dosdoğru, “Kemal için suç icat edilmişti. Onun Türkiye Komünist Partisi’yle ilgisini ortaya koyamadılar. Çünkü TKP’li değildi. Nâzım’ın mahkûmiyeti de yakıştırmadır. İkisinin de yargılanmaları, mahkumiyetleri adil değildi” dedi. ■

Kendi ağzından

Kemal Tahir’in, 1933 yılına değin yaşamına ilişkin kısa notları şöyledir:

908: Doğdu. **914:** Mahalle mektebine gitti. **915:** İptidai mektebinin birinci sınıfına girdi. Nazilli’ye gitti.

916-918: Burdur’da üçüncü sınıf. **919:** Kasımpaşa İptidaisi’nde 3. sınıfta, 12 yaş. **920:** Mektep tatilde.

922: 6. sınıftan mezun.

923: 15 yaşında Galatasaray 3. sınıfa gidiyor. Şükran’la münasebet.

924: Galatasaray 4’te. İstanbul’a taşınma.

925: Galatasaray 5’te.

926: Galatasaray 7’de, iki sınıf atlıyor.

927: Galatasaray 8’de. 19 yaşında mektebi bırakıyor.

928: Zonguldak’a gidiyor. **930:** Dönüyor.

931: Nisan’da askere alınıyor. **932:** Teşrinievvel (Ekim) terhis oluyor.

933: Mayıs’a kadar işsizdir ve romanımız başlıyor.”

